

VÝROČÍ OTCE RAKOUSKÉHO DĚLOSTŘELECTVA

Desátého února 2022 si připomínáme 250. výročí úmrtí „otce rakouského dělostřelectva“ polního maršála Josefa Václava z Liechtensteinu. Nedávno objevené dokumenty nám poskytují podrobnosti o reformě dělostřelectva, kterou připravoval v jižních Čechách. České země se tak staly „kolébkou“ nejlepšího dělostřelectva 18. století, které napodobily všechny evropské armády.

Diplomat a vojevůdce

Kníže Josef Václav z Liechtensteinu pocházel z rodiny, ve které se vojenské řemeslo dědilo po generaci (více ve *Faktech a svědectví* 7/2009). Připomeňme jen, že se narodil 9. srpna 1696 v Praze. Jako mladík vstoupil do armády, na turecké frontě si „vysloužil ostruhu“ a rychle stoupal v hodnostech.

Po vyměnění hlavní větve Liechtensteinů v roce 1712 knížetem Janem Adamem I. se stal hlavou rodu a s několika přestávkami jí byl až do své smrti. V roce 1735 ho císař poslal jako vyslance do Berlína. Když zde viděl pruskou malou ale schopnou armádu, vyzýval vídeňskou

vládu, aby raději zbrojila. Jeho další misí byla Paříž, kde byl vyslancem v letech 1737–1740. Jeho pařížský pobyt připomíná zlatý rokokový kočár, který je vystaven v Zahradním paláci Liechtensteinů ve Vídni.

Zásadní zlom v kariéře Josefa Václava z Liechtensteinu nastal 17. května 1742 v bitvě u Chotusic (jedné z nejkrvavějších na našem území – padlo zde na 10 000 mužů). Počínal si velmi chabře a byl vážně zraněn. Především však si ale všiml převahy pruského dělostřelectva a ve svém memorandu Marii Terezii vyzval k modernizaci rakouské artilérie. Císařovna svolila a roku 1744 ho tímto úkolem pověřila.

Maršál se pustil do náročné práce s plným nasazením (i s plnou pokladnou – nemalou část nákladů hradil ze svého), s metodickým přístu-

♦ Maršál Josef Václav z Liechtensteina je nazýván „otcem rakouského dělostřelectva“

pem a důvtipem. Shromáždil kolem sebe tým zkušených „kanonýrů“, z domova i ze zahraničí. Do čela skupiny postavil mimořádně schopného plukovníka Antonína Ferdinanda Feuersteina (1691–1780). Ten pocházel z pražské rodiny dělostřelců, která se dělostřelectvu věnovala již od dob císaře Rudolfa II.

On, i jeho mladší bratr Ondřej Leopold (1697–1774), po zásluze dosáhli nejvyšších ocenění. Oba se následně stali polními maršály a v roce 1757 byli za zásluhy povýšeni do šlechtického stavu. Sídlem Feuersteinů byl zámek v Nadějkově u Tábora. Zde nalezneme jejich erb na portálu zámku. V kostele Nejsvětější Trojice se dochovala busta maršála Antonína Ferdinanda a je zde i hrobka jeho rodu.

Zrod nejlepšího dělostřelectva

Maršál Liechtenstein dal přeložit do němčiny nejnovější odbornou literaturu o matematice a dělostřelectvu. Artilérie se stala první vojenskou vědou, už nestačily jen zkušenosti. Dělostřelci museli ovládat vyšší matematiku, balistiku a chemii. Ještě v roce 1744 založil na zámku v Rudolfově u Českých Budějovic první dělostřeleckou školu ve střední Evropě.

Vojenský architekt a profesor Stavovského inženýrského učiliště v Praze (nejstarší technická vysoká škola ve střední Evropě, dnes ČVUT) Johann Ferdinand Schor (1686–1767) od roku 1749 pracoval na stavbě dělostřelecké střelnice u Týna nad Vltavou. V bezpečném zázemí monarchie, a přitom blízko Vídně, vznikla rozlehlá cvičná pevnost se dvěma a později třemi bastiony a jedním ravelinem, dělostřelecký cíl tzv. epolement, palná postavení pro různé typy děl a moždírů, cvičná minová pole, laboratoře a další stavby, souhrnně nazývané polygon.

Zde byly testovány nové typy děl, munice nebo složení střelného prachu. Nová děla a houfnice měly kratší a lehčí hlavně, ale větší dostřel a přesnost střelby. Jejich výroba byla levnější a jednodušší se s nimi manipulovalo v poli – k tomu sloužily i nově navržené úchyty pro tažná lana a tyče (rychle je převzaly další armády).

Každý rok zde probíhaly zkoušky dělostřelců a absolventů dělostřelecké školy v Rudolfově. Při polním cvičení 21. června 1753 zde ráno došlo k obrovskému výbuchu v laboratoři, při kterém přišlo o život 43 mužů a dalších 42 bylo těžce zraněno. Marie Terezie s císařem Františkem zdejší tábor navštívila už v červenci 1753 a na památku obětí dala postavit sousoší Kalvárie.

Zdokonaleny byly rovněž dělové lafety, jejich kolesny a muniční vozy. Všechny jejich součásti byly standardizovány a jejich součásti byly poprvé v historii vzájemně zaměnitelné, což usnadnilo jejich výrobu a opravy na vojenském tažení. Dřevěné části byly natřeny žlutou olejou barvou (chránila před vlhkostí), kovové díly byly natřeny černě (obojí byly císařské barvy).

Liechtensteinův tým zavedl náměrné šrouby pro zacílení děla nebo plátěné pytlíky s odměřenou dávkou střelného prachu. To usnadnilo a zrychlilo nabíjení děl a zvýšilo jeho bezpečnost (zabránění samovznícení prachu v hlavní). Proti vlhkosti byly pytlíky chráněny voskováním.

Nakonec to nejlepší bylo v roce 1753 na zkouškách u Vídně přijato a schváleno k výrobě a počet rakouských děl začal rychle růst. A tak 19. října 1753 mohl poručík Polního zbrojního úřadu v Českých Budějovicích Franz von Rubli datovat souhrnné dokumenty o reformě, které jsem v roce 2014 objevil ve vídeňském Válečném archivu. V roce 1740 mělo rakouské dělostřelectvo jen okolo 200 zastaralých děl, rozmístěných po celé monarchii. Do roku 1757 se jejich počet zvýšil na 362 a patřila k nejlepším v Evropě.

Být kanonýrem byla čest

Stát se dělostřelcem mohl jen svobodný muž, který si tento druh zbraně vybral dobrovolně, byl fyzicky zdatný, vysoký nejméně 171 cm, hovořil a psal plynule německy a byl katolík. Dvě třetiny dělostřelců pocházely z českých zemí. Za svou práci dělostřelci dostávali o třetinu vyšší žold než jezdci, kvalitnější uniformy a výstroj.

Unikátní myšlenkou bylo založení *Artillerie-Officiers Witwen und Waisen Confraternität* (Nadace vdov a sirotek dělostřeleckých důstojníků), která téměř až do konce monarchie vyplácela rentu vdovám a sirotkům. Byla založena maršálem Liechtensteinem 24. března 1764 v Českých Budějovicích.

Dělostřelci byli „první na mušce“ nepřítele, protože mu způsobovali největší ztráty. K jejich ochraně maršál Liechtenstein zřídil prapory střelců (fisiliterů), kteří jim pomáhali i s mani-

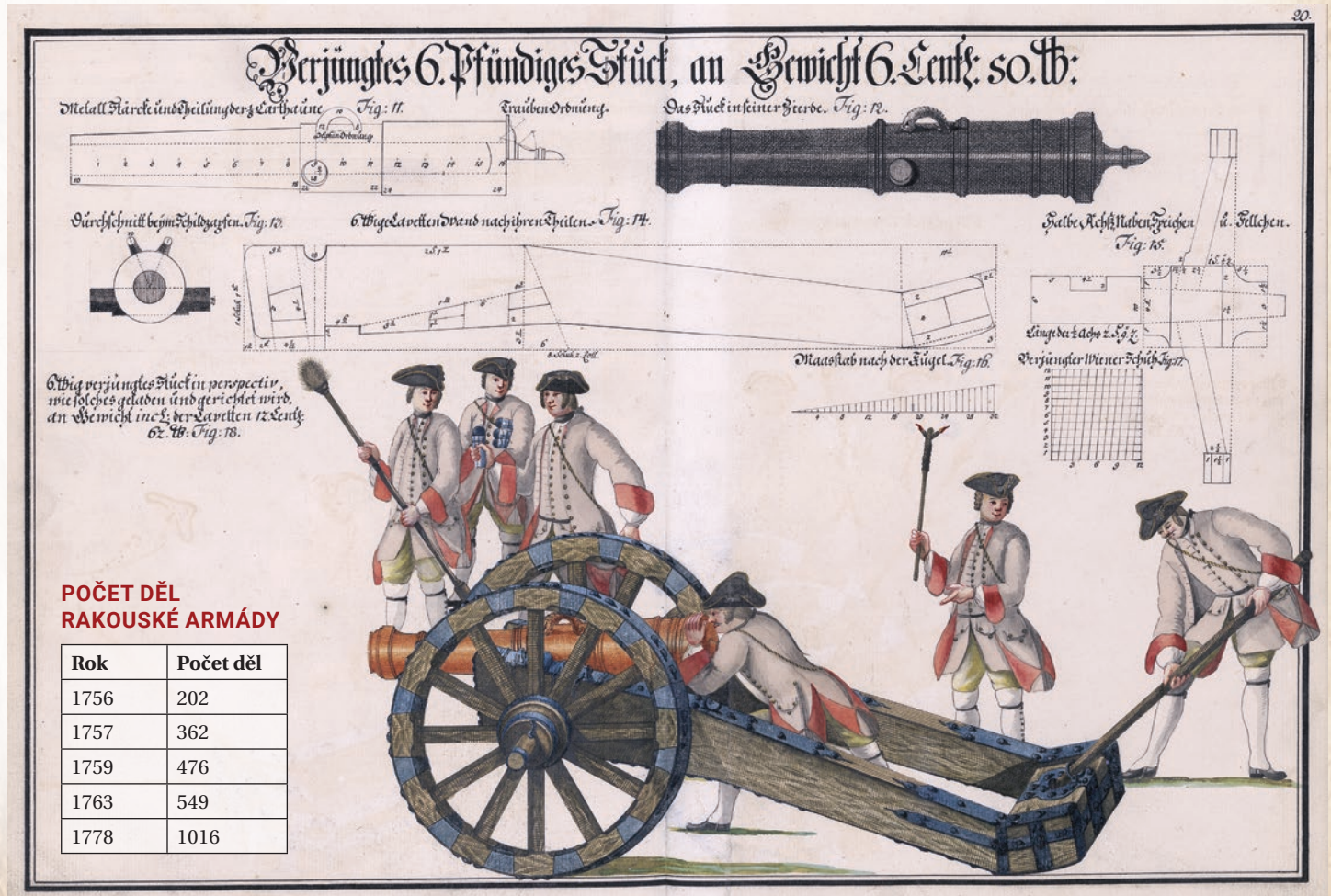
pulací s děly. Novou organizací a taktikou rakouského dělostřelectva přinesl jeho předpis o pěti stech paragrafech nazvaný *Reglement für das Kaiserlich Königlich gesamte Feld-Artilleriecorps* vydaný v roce 1757.

Úspěchy rakouských kanonýrů

Rakouské dělostřelectvo obstálo hned v první bitvě u Lovosic 1. října 1756, která skončila nerozhodně, i když král Friedrich II. ji označoval za své vítězství. Svěho cíle Prusové nedosáhli, museli se stáhnout a Rakušané získali sedm měsíců na dozbrojení. V bitvě u Prahy (Šterbohol) 6. května 1757 byl sice Antonín Ferdinand Feuerstein z Feuersteinbergu těžce zraněn, ale dělostřelci pod jeho velením způsobili pruské armádě obrovské ztráty. Proti sobě stálo 64 000 pruských vojáků a 210 děl (z toho 82 těžkých) a 61 000 rakouských vojáků a 180 děl (z toho 61 těžkých).

Pod palbou děl z vrchu Tábor, Homole a dalších, v místě dnešní Jižní spojky a nákupního centra Šterboholy, padly tisíce Prusů, mezi nimi i polní maršál Kurt von Schwerin, zasažen dělovou koulí. Na vítězství rakouských zbraní to však nestačilo, díky neschopnosti svého velitele vévody Karla Alexandra Lotrinského. Jeho katastrofální velení nedokázal zvrátit ani schopný

♦ Nákres 6liberní houfnice vyvinuté týmem maršála Josefa Václava z Liechtensteinu z roku 1753

POČET DĚL RAKOUSKÉ ARMÁDY

Rok	Počet děl
1756	202
1757	362
1759	476
1763	549
1778	1016

maršál Maximilián Ulysses hrabě Browne, který zemřel 26. května na následky těžkého zranění způsobeného dělovou koulí.

V následující bitvě u Kolína 18. června 1757 rakouskému dělostřelectvu velel mladší z bratrů, Ondřej Leopold Feuerstein. Zde se dělostřelci významně zasloužili o strategické vítězství armády maršála Leopolda von Daun, který v hlášení císařovně napsal: „*Přítomné artillerii pod vedením Obrista von Feuerstein nebudiž v žádném případě odpírána jí náležející sláva, naopak budiž velebena za to, že svou obzvláštní šikovností a dobrým odpalováním přivodila nepříteli značnou škodu, a to takovou, že jí lze na vítězství připsati značnou zásluhu.*“

Rakušané zde měli 154 děl, Prusové jen 78. Pruský král o rakouském dělostřelectvu napsal den po bitvě: „*Nepřátelé byli v převaze díky svému početnému a dobře obsluhovanému dělostřelectvu, dělalo svému veliteli Liechtensteinovi čest, pruské nedokázalo jeho převahu zpochybnit.*“ Bitva u Kolína patří mezi nejdůležitější bitvy na našem území. Zachránila nejen integritu habsburské říše, ale především územní celistvost Čech a Moravy. K dalším anexím jejich území už nedošlo.

Doplňme, že ve službách maršála Liechtensteina se vyznamenal francouzský dělostřelecký důstojník Jean-Baptiste de Gribeauval (1715–1789). Z Rakouska si do své vlasti přinesl cenné poznatky, které použil při reformě francouzského dělostřelectva. O maršálu Liechtensteinovi napsal: „*Vytvořil nový dělostřelecký systém, který*

♦ Nová sedmiliberní houfnice a 60liberní moždíř z doby Liechtensteinovy reformy

byl prvním integrovaným dělostřeleckým systémem v historii.“

Čeští dělostřelci se pod Liechtensteinovým vedením zasloužili o jednu z nejvýznamnějších reforem dělostřelectva v Evropě. V roce 2022 bude na místě bývalého dělostřeleckého Polygonu u Týna nad Vltavou (od 19. století zvaného *Velký depot*) otevřena naučná stezka. Od roku 2021 zde probíhá archeologický výzkum.

Výjimečná vojenská památka může aspirovat na zařazení mezi vojenské památky UNESCO. 250. výročí skonu „*otce rakouského dělostřelectva*“ si připomínáme, snad symbolicky, v době, kdy dělostřelectvo Armády České republiky získá první moderní samohybné houfnice Caesar ráže 155 mm.

Pavel Juřík

Foto: HGM; ÖSTA-KA; ÖNB

Stolní a nástěnné kalendáře 2022

Objednávejte na:
NAŠEVOJSKO.EU

